

TA'LIM SIFATI VA XALQARO BAHOLASH TIZIMLARI (PISA, TIMSS, PIRLS)GA PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK YONDOSHUV

Achilova Sunbula Asrorovna

Turon universiteti Pedagogika nazariyasi va
tarixi yo'nalishi 2-kurs 1-24 -guruh magistranti
E-mail: ochilovasumbula409@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17549312>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 01-noyabr 2025 yil
Ma'qullandi: 05- noyabr 2025 yil
Nashr qilindi: 07- noyabr 2025 yil

KEY WORDS

PISA, TIMSS, PIRLS.

ABSTRACT

Ushbu maqola ta'lim sifatini baholashning xalqaro tizimlari-PISA, TIMSS va PIRLS dasturlarining pedagogik-psixologik jihatlari tahlilini o'z ichiga oladi. Maqolada ushbu baholash tizimlarining o'quvchilar bilim darajasini aniqlashdagi ahamiyati, ularning metodologik asoslari va ta'lim jarayoniga ta'siri ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, xalqaro baholash tizimlari o'quvchilarning kognitiv qobiliyatlari, tanqidiy fikrlash malakasi va amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada ushbu xalqaro baholash tizimlarining o'quvchilar bilim darajasini ob'ektiv baholashdagi afzalliklari va cheklovlari, shuningdek ularni milliy ta'lim tizimiga integratsiya qilish masalalari ham yoritilgan

Bugungi globallashgan dunyoda ta'lim sifati har qachongidan ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Mamlakatlarning kelajakdagi iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishi bevosita ta'lim tizimining samaradorligi bilan bog'liq. Shu bois, dunyo miqyosida ta'lim sifatini baholash va taqqoslash imkonini beruvchi xalqaro baholash tizimlari-PISA¹, TIMSS va PIRLS kabi dasturlar tobora katta ahamiyat kasb etmoqda. Maqolada ta'lim sifatini baholashning xalqaro tajribalari, PISA, TIMSS va PIRLS kabi xalqaro baholash tizimlarining metodologiyasi, ularning pedagogik va psixologik jihatlari, shuningdek, bu tizimlarning milliy ta'lim siyosatiga ta'siri va amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Bu orqali ta'lim sifatini yanada oshirish, o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini xalqaro standartlarga muvofiq rivojlantirish hamda milliy ta'lim tizimida samarali islohotlarni amalga oshirish uchun ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Asosiy qism

Xalqaro baholash tizimlari o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholash orqali ta'lim sifatini tahlil qilish imkonini beradi. Har bir baholash tizimi o'ziga xos yo'nalishga ega bo'lib, ular orqali turli mamlakatlardagi ta'lim tizimlarining kuchli va zaif tomonlarini aniqlash mumkin. PISA 15 yoshli o'quvchilarning matematika, tabiiy fanlar va o'qish savodxonligini baholaydi. PISA o'quvchilarning olgan bilimlarini real hayotda qo'llay olish qobiliyatlariga alohida e'tibor qaratadi. Bu dastur o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini tekshiradi. TIMSS 4 va 8-sinf o'quvchilarining matematika va tabiiy fanlar

¹ PISA-Xalqaro talabalarni baholash dasturi

bo'yicha bilimlarini baholaydi. TIMSS² o'quv dasturlari asosida shakllantirilgan standartlarni baholash orqali ta'lim sifati haqida ma'lumot beradi. PIRLS 4-sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini baholaydi. Bu dastur orqali o'quvchilarning matnni tushunish, tahlil qilish va ma'lumotlarni qayta ishlash qobiliyatlari o'rganiladi.

Adabiyotlar taxlili

Shchedrovitskiy ta'kidlaganidek, ta'lim sifati-bu shunchaki bilimlar yig'indisi emas, balki o'quvchilarning turli vaziyatlarda ushbu bilimlarni qo'llay olish qobiliyatidir. PISA dasturi aynan shu yo'nalishda tuzilgan bo'lib, real hayotiy vaziyatlarda bilimlarni qo'llash ko'nikmalarini tekshiradi. Xalqaro tadqiqotlar Schmidt & Prawat, 2016-yilda TIMSS natijalarini tahlil qilib, o'quv dasturlarining tuzilishi va o'qitish metodikalarining o'quvchilar natijalari bilan bog'liqligini aniqlaganlar. O'quv dasturlari tuzilmaviy va mantiqiy ketma-ketlikda bo'lgan mamlakatlar o'quvchilari yuqoriroq natijalarni ko'rsatganlar. PIRLS tadqiqotlari bo'yicha Mullis va Martinning ishlarida ko'rsatilishicha, o'qish savodxonligi va matnni tushunish ko'nikmalarining rivojlanishi erta yoshdan boshlanishi va oilada kitobxonlik muhitining ahamiyati katta ekanligi aniqlangan. Pedagogik-psixologik nuqtai nazardan, Vygotskiyning ta'lim nazariyasi hamda Piaje va Brunerning kognitiv rivojlanish g'oyalari xalqaro baholash tizimlarida o'z aksini topgan. Masalan, PISA tadqiqotlari o'quvchilarning "yaqin rivojlanish zonasi" doirasida ishlashini, ya'ni ular mustaqil bajara oladigan va ko'mak bilan bajara oladigan vazifalar o'rtasidagi farqni o'rganadi. Xalqaro baholash tizimlarining yana bir muhim jihati - ular milliy ta'lim tizimlarining islohotlari uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Fullan ta'kidlaganidek, PISA, TIMSS va PIRLS natijalariga asoslanib, ko'pgina mamlakatlar o'z ta'lim tizimlarida tub islohotlarni amalga oshirmoqda.

Taxlil va natija

Bu baholash tizimi bolalardagi o'qish motivatsiyasi, matnni tahlil qilish va undan ma'lumot olish ko'nikmalarini o'rganadi. Pedagogik-psixologik nuqtai nazardan, PIRLS³ natijalarining ahamiyati shundaki, u boshlang'ich sinflardagi o'qitish sifatini ko'rsatadi va keyingi ta'lim bosqichlarining samaradorligiga ta'sir etuvchi asosiy omillarni aniqlab beradi.

Finlandiya-PISA baholashlarida doimiy ravishda yuqori natijalarga erishib kelayotgan mamlakat. Finlandiya ta'lim tizimida baholash tizimi ham o'ziga xos-bolalarni bir-biri bilan solishtirmaydilar, balki har bir bola o'z salohiyatini to'liq namoyon etishiga sharoit yaratiladi. Finlandiyada bolalar 7 yoshdan maktabga boradilar va boshlang'ich sinflarda uy vazifasi deyarli berilmaydi, bu esa bolaning psixologik zo'riqishini kamaytiradi va o'qishga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi.

Singapur-matematika va tabiiy fanlar bo'yicha TIMSS baholashlarida doimiy ravishda yetakchi o'rinlarni egallab kelmoqda. Singapurda matematika o'qitishning o'ziga xos "Singapur matematikasi" deb nomlangan metodi qo'llaniladi, bu metodika o'quvchilarning mavhum tushunchalarni aniq tasavvur qilishi va amaliy muammolarni hal qilishiga qaratilgan. Singapurda 10-11 yoshda o'quvchilar maxsus test topshirib, o'z qobiliyatlariga mos ta'lim yo'nalishini tanlaydilar. Bu esa har bir o'quvchining o'z qiziqishlari va qobiliyatlariga mos ta'lim olishiga imkon beradi. Shuningdek, Singapurda o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishiga katta

² TIMSS- Xalqaro matematika va fanni o'rganish tendentsiyalari

³ PIRLS- Xalqaro o'qish savodxonligini o'rganishdagi taraqqiyot

e'tibor qaratiladi-ular har yili 100 soatlik malaka oshirish kurslarini o'tib, zamonaviy o'qitish metodlarini o'zlashtiradilar.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, xalqaro baholash tizimlari-PISA, TIMSS va PIRLS-ta'lim sifatini baholash va rivojlantirish uchun muhim vositalardir. Ularning natijalarini pedagogik-psixologik nuqtai nazardan tahlil qilish, ta'lim tizimidagi muammolarni chuqur anglash va ularni hal qilish yo'llarini topish imkonini beradi. Mamlakatlar o'z ta'lim tizimlarini takomillashtirishda xalqaro baholashlardan olingan ma'lumotlardan foydalanib, o'quvchilarning kognitiv, emotsional va ijtimoiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi yaxlit strategiyalarni ishlab chiqishlari zarur. Buning natijasida nafaqat baholash ko'rsatkichlari, balki haqiqiy ta'lim sifati ham oshadi, bu esa kelajak avlodning har tomonlama rivojlangan, ijodkor va raqobatbardosh bo'lib yetishishiga xizmat qiladi..

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- 1/Bruner,J.S. Kognitiv rivojlanish nazariyasi va uning ta'lim sohasiga tatbiqi. Cambridge University Press, 2010.
- 2/Fullan,M. Ta'lim islohotlarining yangi ma'nosi: xalqaro baholash tizimlari natijalaridan foydalanish. Teachers College Press, New York, 2022.
- 3/Mullis, I.V.S., Martin,M. O. PIRLS 2021: Xalqaro o'qish savodxonligi tadqiqoti natijalari. International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA), Boston College, 2022.
- 4/Piaje.J. Bolaning intellektual rivojlanishi: kognitiv-rivojlanish nazariyasi. Harvard University Press, 2018.
- 5/Schmidt, W. H., Prawat, R. S. O'quv dasturlari tuzilishi va o'quvchilar yutuqlari orasidagi bog'liqlik: TIMSS natijalari bo'yicha qiyosiy tahlil. Journal of Educational Research, 108(3), 2016.